

ผังวาทก อาชยาต (๕ วาทก ๙ ประโยค)

จำนวนส่วนประกอบ
สลับวาทกได้

	วาทก	กัตตา	กรรม	กิริยา	ธาตุ	คำแปล โดยพยัญชนะ และโดยอรรถ	ลงปัจจัย อาคม
(๒)	ภาววาทก	สู ^๑ เท ^๑ น อนภิตกัตตา		สีย ^๒ เต. อาชยาตปท	๓ ๗	อันพ่อคร้ว นอนอยู่. <i>พ่อคร้วนอน. (นิยมแปลเป็นกัตตวาทก)</i>	ย ปัจจัย (+อิ อาคมหน้า ย) (และ เต วัตตมานา)
	กัตตวาทก	สู ^๑ โท ^๑ สย ^๑ กัตตา		สย ^๒ ติ. อาชยาตปท	๗ ๑	พ่อคร้ว นอนอยู่. <i>พ่อคร้วนอน</i>	อ เอ ย ญ ณา นา ณาหา โอ ฌ ฌย
(๓)	กัตตวาทก	สู ^๑ โท ^๑ สย ^๑ กัตตา	โอ ^๓ ท ^๓ น ^๓ อวุตตกัมม	ปจ ^๒ ติ. อาชยาตปท		พ่อคร้ว หุงอยู่ ซึ่งข้าวสุก. <i>พ่อคร้วหุงข้าว</i>	อ เอ ย ญ ณา นา ณาหา โอ ฌ ฌย
	กัมมวาทก	สู ^๒ เท ^๒ น อนภิตกัตตา	โอ ^๑ ท ^๑ โน ^๑ วุตตกัมม	ปจ ^๓ ยเต. อาชยาตปท	๓ ๗	ข้าวสุก อันพ่อคร้ว หุงอยู่. <i>ข้าว(อัน/ถูก)พ่อคร้วหุง. (นิยมแปลเป็นกัตตวาทก)</i>	ย ปัจจัย +อิ อาคมหน้า ย
(๔)	เหตุกัตตวาทก	สามิ ^๑ โก ^๑ เหตุกัตตา	สู ^๒ ท ^๒ ิ ^๒ การิตกัมม	โอ ^๔ ท ^๓ น ^๓ อวุตตกัมม	๓ ๗	นาย ยังพ่อคร้ว ให้หุงอยู่ ซึ่งข้าวสุก. <i>นายใช้พ่อคร้วให้หุงข้าว / นาย(ใช้)ให้พ่อคร้วหุงข้าว (หรือแปลเอาความ เหมือนเป็นกัตตวาทก: ยังใจให้ตาย>'ข่าโจร' ยังบารมีให้เต็ม>'บำเพ็ญบารมี')</i>	ณ ฌย ณาเป ณาปย
	เหตุกัมมวาทก	สามิ ^๒ เก ^๒ น อนภิตกัตตา	สู ^๓ ท ^๓ * การิตกัมม	โอ ^๑ ท ^๑ โน ^๑ วุตตกัมม	๔ ๗	ข้าวสุก อันนาย ยังพ่อคร้ว ให้หุงอยู่. <i>(นิยมแปลเป็นเหตุกัตตวาทก)</i>	ปัจจัย ๑๐ ตัว +ณาเป +ย +อิ อาคมหน้า ย
		สามิ ^๒ เก ^๒ น อนภิตกัตตา	สู ^๑ โท ^๑ วุตตกัมม	โอ ^๔ ท ^๓ น ^๓ อวุตตกัมม	ปา ^๓ จา ^๓ ปิ ^๓ ยเต. อาชยาตปท		พ่อคร้ว อันนาย ให้หุงอยู่ ซึ่งข้าวสุก. <i>(นิยมแปลเป็นเหตุกัตตวาทก) **เหตุกัมมวาทกที่เอาการิตกัมม (ผู้ถูกใช้ให้ทำ) เป็นประธานแบบนี้ มีใช้น้อย</i>
(๓)	เหตุกัตตวาทก	สามิ ^๑ โก ^๑ เหตุกัตตา	สู ^๒ ท ^๒ ิ ^๒ การิตกัมม	มา ^๓ เร ^๓ ติ. อาชยาตปท	๓ ๗	นาย ยังพ่อคร้ว ให้ตายอยู่. <i>นายให้พ่อคร้วตาย</i>	ณ ฌย ณาเป ณาปย
	เหตุกัมมวาทก	สามิ ^๒ เก ^๒ น อนภิตกัตตา	สู ^๑ โท ^๑ วุตตกัมม	มา ^๓ รา ^๓ ปิ ^๓ ยเต. อาชยาตปท	๗ ๑	พ่อคร้ว อันนาย ให้ตายอยู่. <i>(นิยมแปลเป็นเหตุกัตตวาทก)</i>	ปัจจัย ๑๐ ตัว +ณาเป +ย +อิ อาคมหน้า ย

สกัมมธาตุ เป็นได้ ๔ วาทก คือเว้น ภาววาทก

อกัมมธาตุ เป็นได้ ๔ วาทก คือเว้น กัมมวาทก

ย ปัจจัย กับ อิ อาคมหน้า ย

- ลงหลังอกัมมธาตุ เป็นภาววาทก
- ลงหลังสกัมมธาตุ เป็นกัมมวาทก
- เช่น คจฉยเต, ถ้าไม่ลง อิ อาคม เช่น ปจยเต ถ้าไม่ลง อิ อาคม เป็น คจฉยเต
- แปลง ย กับที่สุดธาตุ เป็น ปจยเต

ประธาน ลงปฐมาวิภัตติ เช่น สยกัตตา เหตุกัตตา วุตตกัมม

กรรม ลงทุติยาวิภัตติ เช่น อวุตตกัมม (ซึ่ง), การิตกัมม* (ยัง)

อนภิตกัตตา ลงตติยาวิภัตติ

* การิตกัมม ในเหตุกัมมวาทก ลงตติยาวิภัตติแทนทุติยาวิภัตติได้บ้าง เรียกว่า “ตติยาการิตกัมม” เช่น สามิเก^๒น สู^๑เท^๑น โอ^๑ท^๑โน^๑ ปา^๓จา^๓ปิ^๓ยเต.

• อนภิตกัตตา (อัน) และการิตกัมมะ (ยัง) แปลก่อนกิริยาเสมอ

รูปกิริยาอาชยาตในวาทกต่างๆ

	สกัมมธาตุ	อกัมมธาตุ
กัตต.	ปจ ^๒ ติ	กัตต. คจ ^๑ ฉติ
กัมม.	ปจ ^๓ ยเต/ปจ ^๓ ยเต (ปจ ^๓ ยติ/ปจ ^๓ ยติ)	ภาว. คจ ^๑ ฉยเต/คจ ^๑ ฉยเต
เหตุกัตต.	ปา ^๓ เจติ ปา ^๓ ยติ ปา ^๓ จา ^๓ เปติ ปา ^๓ จา ^๓ ปยติ	เหตุกัตต. คจ ^๑ ฉติ คจ ^๑ ฉยติ คจ ^๑ ฉา ^๑ เปติ คจ ^๑ ฉปยติ
เหตุกัมม.	ปา ^๓ จา ^๓ ปิ ^๓ ยเต	เหตุกัมม. คจ ^๑ ฉา ^๑ ปิ ^๑ ยเต

ตัวอย่างประโยคเหตุกัมมวาทก สกัมมธาทู มี อวุตตกัมม หรือ การิตกัมม เป็นประธาน

	กัตตา	การิตกัมม	อวุตตกัมม	กิริยา	ประธาน			
เหตุกัตตุ.	สามิโก	สุทฺ	โหน	ปาเจติ.	นาย	ยังพ่อครัว	ให้หุง	ซึ่งข้าวสุก.
เหตุกัมม.	สามิเกณ	สุทฺ	โหน	ปาจาปิยเต.	ข้าวสุก	อันนาย	ยังพ่อครัว	ให้หุงอยู่.
	สามิเกณ	สุโท	โหน	ปาจาปิยเต.	พ่อครัว	อันนาย	ให้หุงอยู่	ซึ่งข้าวสุก.
เหตุกัตตุ.	อโย	อมเห	สาขํ	มททาเปติ.	พระผู้เป็นเจ้าของ	ยังเรา ท.	ให้เหยียบ	ซึ่งกิ่งไม้.
เหตุกัมม.	อโยเณ	อมเห	สาขา	มททาปิตา.	กิ่งไม้	อันพระผู้เป็นเจ้าของ	ยังเรา ท.	ให้เหยียบ.
	อโยเณ	มยํ	สาขํ	มททาปิตา.	เรา ท.	อันพระผู้เป็นเจ้าของ	ให้เหยียบ	ซึ่งกิ่งไม้.
เหตุกัตตุ.	อโย	มํ	นิพพุตปทํ	สาเวติ.	หญิงนี้	ยังเรา	ให้ฟัง	ซึ่งนิพพุตบท .
เหตุกัมม.	อโยเณ	มํ	นิพพุตปทํ	สาเวติ.	นิพพุตบท	อันหญิงนี้	ยังเรา	ให้ฟัง.
	อโยเณ	อโย	นิพพุตปทํ	สาเวติ.	เรา	อันหญิงนี้	ให้ฟัง	ซึ่งนิพพุตบท.
เหตุกัตตุ:	ราชา	ตํ	ทณทํ	ปาเปติ.	ราชา	ยังเขา	ให้ถึง	ซึ่งการลงโทษ.
เหตุกัมม:	रणญา	โส	ทณทํ	ปาปิโต.	เขา	อันพระราช	ให้ถึง	ซึ่งการลงโทษ.
เหตุกัตตุ:	ตวั	ปพพิชิตกัจจํ	มตถกํ	ปาเปสิ.	ท่าน	ยังกิจแห่งบรรพชิต	ให้ถึง	ซึ่งที่สุด.
เหตุกัมม:	ตยา	ปพพิชิตกัจจํ	มตถกํ	ปาปิโต.	กิจแห่งบรรพชิต	อันท่าน	ให้ถึง	ซึ่งที่สุด.
เหตุกัตตุ.	ลุตทโก	หตถิ	ชีวิตกขยํ	ปาเปติ.	นายพราน	ยังข้าง	ให้ถึง	ซึ่งความสิ้นไปแห่งชีวิต.
เหตุกัมม.	ลุตทเกณ	หตถิ	ชีวิตกขยํ	ปาปิโต.	ข้าง	อันนายพราน	ให้ถึง	ซึ่งความสิ้นไปแห่งชีวิต.

* เหตุกัมมวาทก ใช้กิริยาภิธาน โดยมาก โดยเฉพาะ ต ปัจจัย